

## ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

### Ն Ե Ր Գ Ա Ղ Թ Ը

#### Ա.

Անցեալ Դեկտեմբերին, Խորհրդային Կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը հրահանգեց Հայաստանի Կառավարութիւնը ներգաղթ կազմակերպելու, և առ այդ՝ լայն պատրաստութիւններ եղան երկրէն ներս և արձանագրութիւններ կազմուեցան Սփիւռքի հոծ և կարեւոր կեդրոններուն մէջ, օտարութեան ստուերներուն նստած հայրենակարօտ բազմութիւնները Հայաստան փոխադրելու համար:

Նոյն օրերուն, էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, պատմական դիմում մը կատարեց Երեք Մեծերուն՝ պահանջելով Թրքահայաստանի ազատագրումը և կցումը արդէ Հայաստանին: Անտարակոյս այս դիմումը և ներգաղթի մասին եղած կարգադրութիւնները սերտ առնչութիւններ ունէին իրարու հետ, և կը ձգտէին, գէթ այս անգամ, լուծելու Հայ Դատը՝ անտեսուած արգարութեան գորգեան հանգոյցը. ու կը հաւատանք թէ ներգաղթը առաջին արարն է այդ սրտառուչ տրամային: Ներգաղթի զաղափարը կ'ենթադրէ ընդարձակումը արդէ Հայաստանի սահմաններուն, յաւելումով մեր պատմական հայրենիքի բռնազրաւուած հողերուն:

Ներգաղթը հետեաբար հրաւերի խօսք մը չէ միայն, այլ մեր տարիներու երազին, սպասումին, տառապանքին ճարտք լուծումը: Անոնք որ օր մը՝ արիւնի և ոճիւրի օր մը, հեռացուեցան իրենց Հայրենիքէն, արիւններու և բոցերու մէջէն մազապուրծ, մերկ, անօթի, կը հաւատային տակաւին ու հաւատացին միշտ՝ թէ «Հայոց աշխարհի գարունը» պիտի դայ: Վասնզի Հայ Ժողովուրդը իր դարաւոր կեանքի ընթացքին, բոլոր ճշմարտութիւններէն աւելի, խոր փորձառութեամբ զգացեր է թէ արուեստական և պարտադրեալ մահերը՝ որով երբեմն մարդկային վայրագութիւնները փորձեր են իր վրայ, չեն կրցած և պիտի չկրնան սպաննել ամբողջ ազգ մը: Հոգեկան ոյժ մը կայ մեր մէջ, ասիկա զգացեր ենք մենք, տեսեր են ուրիշներ, զոր բացատրել, վերլուծել կարելի չէ, որուն մէջ կը միանան, կը նոյնանան լեզու, կրօնք, աւանդութիւն, ցեղային ինքնուրոյն ընդունակութիւններ, քաղաքակրթական ձգտումներ, ոյժ մը որ կը յայտնուի մեր մէջ, մեր ուրախութեան, մեր տրտմութեան և մեր տաղնապնդումն մէջ, և մեր բոլորին նայուածքն ու հոգին կը սկսեմ նոյն նպատա-

158-98

19354 ան

կակէտին, ապագայի հաստատ հաւատքով։ Այդ հոգեկան ոյժին շնորհիւ ահա-  
ւասիկ նորէն ողջ ենք, թևերուն տակ մեր դարաւոր երազին։

Մենք եղբար մանաւանդ մահուանդ ճամբուն՝ ժողովուրդ հայոց, և երբ կը  
կարծուէր թէ այլևս վերջացած էս, արեան հեղեղներու ներքև դարաւոր արիւ-  
նոտ փառքին, ապրելու բնագոյր, ապագայի մեծութեան պատկերը և Աստուծոյ  
նախախնամող ալը այս անգամ ևս բարձրացուցին զքեզ։ և դուն հեռաւոր ա-  
փուռններու վրայ, մերկ, անօթի և կիսամեռ, հաւաքելով ուժերդ նորէն կանգ-  
նեցար։ Կազմեցիր տնտեսութիւնդ ուժերուդ և պարագաներու ներած չափով,  
չինեցիր Եկեղեցի ու դպրոց և յառաջ տարիր հոգեկան ու կրթական գործը։  
Ու կախած կարօտի տաւիլդ օտար և մութ շուրերուն վրայ՝ Բաբելոնի տա-  
րազիւններուն նման երգեցիր թող իմ ալս զիս մոռնայ, եթէ ես քեզ մոռնամ  
իմ հայրենի երկիր, թող լեզուն քիմքս փակչի, եթէ քեզ չյիշեմ, եթէ փառքդ  
չնուազեմ անդադար»։ Հակառակ սակայն, մեր տոհմային այս առաքինութեանց,  
Սփիւռքի ժողովուրդը տակաւ կը կորսնցնէր հայ ողիին յատկանիշերը։ Տարբեր  
ազգեցութիւններու և մշակույթներու մաշումին ենթակայ, հայ զաղթաշխարհը կը  
զիջէր այն արժէքներէն՝ որոնք տակաւին երէկ մեր անձեռնմխելի առաքինու-  
թիւնները կազմեր էին։ Առանց կասկածի ենթարկելու մեր ժողովուրդի ինքնա-  
պահպանման ամուր և խոր բնագոյները, Սփիւռքի Հայութիւնը հանդերձուած  
չէր միսմիսակ իրացնելու իր ապահովութեան գործը։ Դէմ ենք կեցեր սուրով,  
պարանոցով և հոգիով, հակառակ մեր տկարութեան, աշխարհակալ կայսրու-  
թեանց, և պահեք՝ մենք զմեզ։ սակայն մէջտեղ է մեր պատմութիւնը։ Մեր  
պաշտպան սուրբերը օտարութեան մէջ՝ նուաղելու, այլասերելու վտանգը կ'ա-  
ճեցնեն իրենց ներսը։ Մենք այսօր ստիպուած ենք իր լեզուին, կրօնքին և ազ-  
գին հետ իր արիւնը յօժարակամ զոհարերող մարդու գաւակին մէջ առնուազն իր  
հայրը յիշեցնելու համար, օտար լեզուով թերթ խմբագրել և հայ հոգիին խորթ  
միջոցներով ստեղծել ջանալ իր մէջ հայութեան յատուկ հասարակաց կամուրջը։

Հասարակաց խօսքերու արձագանգ մը չենք ուզեր որ արթնցնեն մեր  
այս խօսքերը ընթերցողի հոգիին մէջ։ Անշուշտ կը հաւատանք հայ հոգիին և  
անոր հրաշքին։ սակայն մեր դարաւոր փորձառութեամբ սորված ենք թէ հայ  
հոգիին գերազոյն պաշտպանը դարձեալ Հայ Հայրենիքն է, ամէն բանէ առաջ  
և ամէն բանէ վեր։ Ահա թէ ինչո՞ւ համար ներգաղթը Սփիւռքի տակաւ կոր-  
սուելու դատապարտուած գոյութեան համար, կը դառնայ ազատարար զօտի,  
փրկութեան լաստ ու մանաւանդ լրումը իր մեծ կրօնին։ Սերունդը որուն աշ-  
քերը բացուեցան առաջի մեծ պատերազմի սարսափներուն վրայ, ու սերունդը  
որուն ոսկորները ճանչցան մեր պատմութեան մեծ աղէտին ծանրութիւնն ու  
արհաւիրքը, այսօր Սփիւռքի քաւարանեան պայմաններուն մէջ, հաւասար չա-  
փով կը զգան հայրենի հողին կարօտն ու բարիքը և անոր աշտարակուող գե-  
ղեցկութիւնը մեր տրտմութիւններուն վերև, և կ'ուզեն բնականաբար որ վայր-  
կեան առաջ իրենց արի բազուկները ամբողջութեամբ տրամադրուին Հայ Հայ-  
րենիքի ոյժին, փառքին ու գեղեցկութեան։

Իրականութիւն է այլևս մեր երազը, կը հաւատանք, որուն բաղձանքով  
բացուեցան օտարութեան մէջ իր խանձարուրը քակող մանուկին շրթները, և զոր  
չտեսնելու մղձաւանջէն կը տառապին զերեզմանին մօտեցող պանդուխտ հոգիները։

159-59

Անշուշտ երկար եղաւ մեր սպասումը, և խոր մեր տառապանքը, սակայն բնաւ չպակեցաւ մեզի յոյսին քաղցրութիւնը։ Անցնող քառորդ դարուն՝ մեր հայրենիքը, իբր հաւատարապատիւ անգամ խորհրդային Միութեան, բոլորեց բարգաւաճ շրջան մը, վայելելով հզօր պաշտպանութիւնը այս վերջնոյն։ Եւ մեր կարօտի ու երազներու այդ աշխարհը երկու տասնեակ տարիներու ընթացքին գերագոյն զոհողութիւններու զինով ջանաց և նիւթեց, մշակելով հողը, բանալով ջրանցքները, զարգացնելով գիւղատնտեսական աշխատանքները, և ուշագրաւ համեմատութիւններու հասցնելով ճարտարագործութիւնը իր բոլոր երեսներուն վրայ։

Շատցաւ նորակերտ բնակարաններու թիւը, խարտեաշ բարիքով ծածկւեցան դարերով անմշակ հողերը, հոյակապ գործարաններ իրենց շոգեպինդ աշխատանքին մէջ տակաւ շատցուցին պակսող բարիքները։ Մասնաւոր դարկ տրուեցաւ կրթական և մշակութային գործին, յառաջդրուեցան և իրենց իրագործումը գտան ընկերային և վարչական բարենորոգումները, և Երևան մայրաքաղաքը՝ դարձաւ կեդրոն հայ մտքին։ Սփիւռքը՝ որուն առջև կը բացուէին աւելի գեղեցկացած իր հայրենիքին դուռները, երախտագիտութեան անհուն պարտք մը ունի Հայաստանի իմաստուն վարիչներուն և մեր երկրի հովանաւոր ու պաշտպան Ռուս մեծ ժողովուրդին և անոր աննման և մեծիմաստ ղեկավարին։ Իսկ Սովիէտ և Հայրենական այս մեծ պատերազմի մէջ, փառքը զոր աւելցուցին մեր բազմահազար զինուորները ռուս զինուորի կողքին, մեր պատմութեան ամբողջ դարերուն, անոր բոլոր նսեմութիւններուն վրայ իսկական կարմիր գեղեցկութիւն մը եղաւ իր արեան կարմիր հոսումով, ստեղծելով ադաւաթական քաջութեան արդար համբաւը ինչպէս երէկ՝ այնպէս ալ այսօր, Կերչէն մինչև Պեովին։

Լայն բացինք փակագիծը, ներգաղթի մտածումին մէջէն, որ այս տըրտում օրերու ամենէն սրտառուչ և խանդավառ իրողութիւնն է Սփիւռքին։ Համայնական զգացողութեան մը մէջ Սփիւռքի հոգեկան միութեան իրագործումը չունի աւելի նպաստաւոր և փայլուն առիթ՝ որքան մտատեսիլ պատկերը բերաւոր ուժերու, մատաղէն մինչև սպառածը, որոնք կ'իյնան ճամբայ մեր դարաւոր սպասումը պսակելու, Հայաստանի հողին անպատմելի հմայքին մէջը։ Հայ Հայրենասիրութիւնն է անիկա, երէկ զոհողութեան կրակներու գաշտերուն, ինքզինքը ամբողջանուէր տրամադրած այդ հայրենիքի անգամազրուծեան, այսօր նոյն և աւելի կորովով հեղեղային արշաւը տեղի ունեցաւ ազատագրուած հայրենիք, հոն դառնալու համար հայ ստեղծագործումին անմահ խորհրդանշանը։

Պիտի ուզէինք որ այս համայնական զգացողութիւնը նոր կրօնքի մը նման լեցնէր մեր բոլորին հոգիները, հոնկէ ընդմիշտ վտարելով մեզ բաժան բաժան ընող տարակարծութիւնները, կիրքերը, իմաստութիւններն ու յաւակնութիւնները։ Հայաց հայրենիքը հզօր է՝ նոր կրօնքի մը չափ՝ հայ ժողովուրդի բոլոր զաւկներուն հոգիին։ Կը հաւատանք թէ այս զգացումը ամբողջական ապրումն է Սփիւռքի բոլոր խաւերուն համար։

Ներգաղթ՝ կը նշանակէ դադարը մեր հալածական ու տարազնաց քայքերուն օտար հողերուն վրայ, և սփոփանք մեր հոգիներուն, վանդի յետայսու, մեր մեռելները պիտի չսպռնի այլևս օտար երկինքներու և ցուրտ ու ծանր հողերու տակ։

Ներգաղթը մանաւանդ հոգիներու ներգաղթ մըն է, դարաւոր գերութեան ժանգերն են որ պիտի անհետանան մեր զգացումին բոլոր ճամբաներէն, երբ մեր հոգիները պիտի զիտնան մտնել հաղորդութեան քուրային մէջը ցեղին սրբազան կրակին և պիտի բլլան. — Մէկ սիրտ, մէկ ժողովուրդ, Հայ ժողովուրդ, Սովիէտական Հայ Հայրենիքի մէջ։

ԽՄԲ.